

УДК [37.011-057.4:140.8-026.15](437.3)"16"Я.А.Коменський
DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vpe.2021.35.11321>

КРЕАТИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УНІВЕРСАЛЬНОЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ ЯНА АМОСА КОМЕНСЬКОГО

Анатолій Павко, Людмила Курило

*Національна академія управління,
вул. Вінницька, 10, Київ, Україна, UA-03151*

На підставі ретельного, об'єктивного, критичного аналізу основних філософських та педагогічних праць Яна Амоса Коменського, переконливо розкрито творчий потенціал універсальної науково-педагогічної спадщини відомого чеського вченого, показано її теоретико-методологічне і світоглядне значення для сучасного етапу розвитку світової та вітчизняної педагогічної думки.

Підкреслено, що Я. А. Коменський як один з творців сучасної педагогічної системи у своїх численних працях виступив як палкий і послідовний прихильник загальної демократизації освіти, вперше в історії світової педагогічної думки створив систему раціональної і прогресивної дидактики, обґрунтував значний вплив рідної мови на процеси навчання і виховання. З позицій демократизму та гуманізму він здійснив глибоку і обґрунтовану критику всієї середньовічної і схоластичної системи навчання і виховання, ґрунтовно вивчив і, відповідно до свого суспільно-педагогічного та філософського світогляду, критично переробив те цінне, що було накопичене його попередниками і сучасниками в галузі теорії і практики виховання, розробив прогресивне педагогічне вчення, пронизане ідеєю народності.

На прикладі фундаментального філософсько-педагогічного твору Я. А. Коменського “Велика дидактика” розглянуто внесок автора у розвиток теорії й практики навчання й освіти, наголошено на винятковому значенні праці, де обґрунтовано нову систему виховання людини, яка базувалася на ретельно досліджених законах природи і була спрямована на вічні цінності. Акцентовано увагу на засадничих новаторських підходах вченого, а саме розробці низки методів, дидактичних принципів, правил навчання, положень системи освіти, школознавства тощо.

Ключові слова: Ян Амос Коменський, “Велика дидактика”, науково-педагогічна спадщина, європейська культурна спадщина.

Постановка проблеми. Геніального чеського мислителя і педагога Яна Амоса Коменського (1592–1670) дослідники різних поколінь та історичних епох називають основоположником, класиком педагогічної науки, великим реформатором школи, демократом-гуманістом, який власноруч створив універсальну дидактичну систему. Варто, мабуть, прислухатися до метафоричної точки зору одного з відомих теоретиків філософії життя і герменевтики – Вільгельма Дільтея – про те, що педагогічний геній

Я. Коменського стоїть поряд із Сократом, Платоном, Абельяром, Гербартом і є, “можливо, найбільшим педагогічним розумом, який народжений ним” [15, с. 15]. Французький історик і публіцист Жюль Мішле небезпідставно сприймав потужну наукову постать Я. Коменського як “Галілея виховання” [11, с. 40]. Співвітчизник Я. Коменського, відомого історика XIX ст., Франтішек Палацький зачислявав видатного чеського мислителя і педагога до плеяди найвидатніших особистостей усіх часів і народів [7, с. 5]. Життя Я. Коменського – це приклад безкорисливого служіння справі освіти та виховання підростаючого покоління. Його педагогічні ідеї винятково актуальні для свого часу і в сучасних умовах не втратили свого значення.

Варто наголосити, що Я. А. Коменський як один з творців сучасної педагогічної системи у своїх численних працях виступив як палкий і послідовний прихильник загальної демократизації освіти, вперше в історії світової педагогічної думки створив систему раціональної і прогресивної дидактики, обґрунтував значний вплив рідної мови на процеси навчання і виховання. На авторитетну думку дослідника життя і творчості Яна Коменського Д. Лордкіпанідзе, видатна заслуга цього слов'янського педагога полягає в тому, що він з позицій демократизму та гуманізму здійснив глибоку і обґрунтовану критику всієї середньовічної і схоластичної системи навчання і виховання, ґрунтовно вивчив і відповідно до свого суспільно-педагогічного та філософського світогляду критично переробив те цінне, що було накопичене його попередниками і сучасниками в галузі теорії і практики виховання, розробив прогресивне педагогічне вчення, пронизане ідеєю народності. Я. Коменський, цілком слушно вважає Д. Лордкіпанідзе, став “батьком нової педагогіки, яка належить не тільки минулому, а й зберігає своє життєве значення для сучасної педагогіки та школи” [7, с. 6].

Аналіз наукових досліджень та публікацій з цієї проблеми. Різні аспекти життя і педагогічної творчості Яна Амоса Коменського, його суспільно-політичні, філософські та педагогічні погляди відображено на сторінках праць таких вітчизняних та зарубіжних дослідників, як: Я. Ісаєвич, А. Кобенко, В. Кемь, А. Красновський, Д. Лордкіпанідзе, В. Лучкевич, Б. Мітюров, Б. Єржабкова, Ф. Кожик, В. Кортгаазе та ін. Водночас завдання поглибленого наукового пошуку у цій царині потребують більш прискіпливого комплексного аналізу педагогічних ідей чеського вченого як у контексті ретроспективних явищ і процесів педагогічного життя тогочасних європейських закладів освіти, так і з урахуванням пріоритетних тенденцій розвитку сучасної педагогічної думки.

Мета цієї статті полягає в тому, щоб, спираючись на значний інформаційний та концептуальний матеріал педагогічних праць Яна Коменського, вітчизняних та зарубіжних дослідників розкрити творчий

внесок чеського вченого у формування та розвиток дидактичного вчення, цілісної педагогічної системи.

Виклад основного матеріалу статті. Філософсько-педагогічна спадщина Яна Амоса Коменського є унікальною як за глибиною піднятих у ній проблем, так і широтою напрямів наукових досліджень. За підрахунками фахівців, вона налічує близько 250 праць, які охоплюють майже всі галузі людського знання і є переконливим свідченням енциклопедичного характеру зацікавлень видатного чеського мислителя передусім у галузі педагогічної науки. Вражає широкий спектр напрямів діяльності Яна Коменського: мислитель-гуманіст, видатний громадський діяч і дипломат, філософ, лінгвіст, історик. Проте все-таки велич Яна Амоса Коменського полягає в тому, що він назавжди залишиться в пам'яті нащадків як основоположник гуманістичної педагогіки [14, с. 5].

Варто наголосити, що свою педагогічну систему Я. А. Коменський будував на основі багатовікового виховного досвіду чеського народу. Крім того, він сприйняв і творчо осмислив педагогічні ідеї багатьох своїх попередників та сучасників – від Платона і Сенеки до Еразма Роттердамського. Вчений вимагав, щоб освіта була загальною, рівною, безплатною і доступною для всіх, а навчання проводилось рідною мовою. Розкриттю й обґрунтуванню цих вимог Я. Коменський присвятив найголовнішу працю свого життя – «Велику дидактику». У цій фундаментальній праці він запропонував нову систему виховання людини, яка ґрунтувалася на ретельно досліджених законах природи і була спрямована на вічні цінності. До світової педагогічної скарбниці, крім зазначеної «Великої дидактики», варто віднести і такі ґрунтовні й водночас оригінальні праці великого чеського педагога-гуманіста, як «Лабіринт світла і рай серця», «Пансофічна школа», «Закони добре організованої школи», «Загальна порада про виправлення справ людських», «Відкриті двері до мов і всіх наук», «Передвісник загальної мудрості», «Материнська школа», «Про користь точного найменування речей», «Видимий світ у малюнках», «Похвала істинному методу», «Єдине на потребу» та ін. Книги «Відкриті двері до мов» і «Материнська школа» принесли вченому світове визнання, перевидавались багато разів у десятках країн. Потрібно сказати й про те, що протягом свого життя Я. Коменський поряд з активним і цілеспрямованим педагогічним пошуком невтомно працював над розробкою ідей пансофії (навчання всіх усьому), енциклопедичної системи необхідних знань. «Пансофія» для Я. Коменського це не просто сума знань, а насамперед знань про світ в його цілісності та єдності, енциклопедія, що дає найголовніші знання з кожної науки, робить людину універсально освіченою, висококультурною.

На нашу думку, варто звернути увагу й на таку своєрідну у філософському сенсі працю Я. Коменського, як «Загальна порада про виправлення справ людських» (1670). Вона була знайдена і побачила світ лише завдяки українському славісту та історику Д. Чижевському. У цьому значному за обсягом творі, який складається з семи частин і містить близько 3 000 сторінок тексту, викладено й науково обґрунтовано концептуальні погляди чеського дослідника на освіту та виховання молоді. Публікація цієї праці відкрила світу Яна Коменського не тільки як відомого педагога, а й як одного з визначних філософів свого часу. Педагогічна система, всебічно розроблена й апробована Я. Коменським у системі шкільної та університетської освіти, набула широкого соціально-філософського контексту, стала частиною його концепції виправлення світу через виправлення людини. Він критично переосмислив величезний комплекс філософських, педагогічних, психологічних проблем виховної діяльності людини і створив самостійну та цілісну систему педагогічної науки нового часу [15, с. 78].

Лебединою піснею 77-річного Яна Амоса Коменського став автобіографічний твір «Єдине на потребу». Підсумовуючи в ньому нелегке, проте насичене різними інтелектуальними подіями своє життя, Я. Коменський висловлює своє задоволення тим, що йому випало завжди залишатися «людиною прагнень». «...Все моє життя, – пише чеський мислитель і педагог, – проходило не у вітчизні, а в мандрівках, моє пристановище завжди мінялося, і ніде не знаходив я собі певного притулку...» [11, с. 29].

Зауважимо, що педагогічні ідеї, як і власне самі праці Яна Амоса Коменського, були відомі в Україні ще за його життя. Як стверджують сучасні дослідники, першими популяризаторами педагогічних поглядів Я. Коменського були викладачі Києво-Могилянської академії та вчителі слов'яно-латинських та братських шкіл [15, с. 70]. Спершу твори Я. Коменського поширювались в Україні в оригінальних західноєвропейських публікаціях. Проте переклад їх на українську мову був виконаний фахівцями лише в середині XIX ст. Аналізуючи життя, діяльність та педагогічні твори Яна Амоса Коменського, дослідники звертають особливу увагу на співзвучність поглядів великого чеського педагога та філософа з педагогічними поглядами українських просвітителів [9, с. 7–56].

Особливо ґрунтовно і різнобічно життя і творчість Яна Коменського фахівці вивчали на його батьківщині. Наприкінці XIX ст. в Чехії було навіть закладено теоретичне та фактологічне підґрунтя такої окремої наукової дисципліни, як коменіологія. Її засновником дослідники вважають словацького вченого Яна Квачалу, який став ініціатором періодичного

видання «Архів для дослідження життя і діяльності Яна Амоса Коменського», який виходив у світ від 1910 р. до наших днів [2, с.131].

Важливим аспектом коменіології є вплив ідей Я. Коменського на українську педагогіку. Чеська дослідниця Б. Єржабкова, характеризуючи значення видатного слов'янського вченого, окреслила п'ять різних аспектів впливу Я. Коменського на Україну та українську педагогіку: 1) зв'язки Коменського з Україною; 2) вплив педагогічних ідей Коменського на українське шкільництво; 3) переклади та публікації творів Коменського в Україні; 4) твори про Коменського, написані українськими педагогами; 5) огляд перебігу святкувань до 300-річчя народження Коменського 1892 р. в Україні [1].

Наукове визнання має й українська коменіологія. Її становлення та розвиток обумовлені тим, що Я. А. Коменський жваво цікавився не лише політичним, а й культурним життям українського народу, був його щирим другом. Вплив педагогічних ідей Я. Коменського на Україну відбувався, зокрема, через поширення його книг. Досить популярними в Україні були підручники Яна Амоса Коменського, особливо книга «Світ в малюнках», який називали «Коменіушем» [2, с.130]. Варто згадати й про те, що у Національній бібліотеці України імені В. Вернадського зберігається перше унікальне видання «Всіх дидактичних творів» Я. А. Коменського, а в бібліотеці Львівського університету знаходиться праця Я. Коменського «Консультація про поліпшення людських прав», видана в Галле 1702 р. [15, с. 65].

Значно інтенсивнішими стали дослідження із коменіології після проголошення Україною державної незалежності. Одним із пріоритетних досліджень сучасної української коменіології є рецепція педагогічних ідей Я. А. Коменського в систему національної освіти та виховання, ознайомлення розумних, освічених, культурно налаштованих українців з педагогічними працями та унікальною творчою особистістю цього видатного мислителя і вченого. Важливим є також усвідомлення того, що педагогічні ідеї Я. Коменського належать не тільки Чехії, а й усьому полікультурному цивілізованому світу, втім числі й Україні.

Аналізуючи плідні педагогічні ідеї Я. Коменського, їх змістовне наповнення доцільно, з нашої точки зору, брати до уваги контекст тієї історичної епохи, в умовах якої відбувалось формування педагогічної системи слов'янського вченого, продукувались креативні наукові погляди на освіту та виховання.

Зазначимо, що прикметною рисою історичного розвитку Європи XVII ст., в умовах якої жив і творив Я. Коменський, особливо Чехії, було значне посилення відкритої боротьби між феодалізмом та паростками нового капіталістичного способу виробництва, активізація пізнавального та

прикладного інтересу до проблем реального, а не містично-релігійного життя, поява нових філософських світоглядних систем, рішуча протидія диктатурі папства, догматизму та середньовічній схоластиці, розквіт науки, особливо природознавства. Епоха відродження створила сприятливі умови для появи у XVI–XVII ст. таких видатних учених, як Коперник, Галілей, Кеплер, Ньютон, Джордано Бруно, Бекон, Декарт, Спіноза, Лейбніц та багато інших [9, с. 7].

Саме зазначені історичні чинники, які значною мірою визначили провідні тенденції економічного та соціокультурного розвитку Європи, зокрема Чехії в епоху Коменського, обумовили появу такої непересічної і безсмертної праці, як «Велика дидактика». Цей геніальний твір є наріжною книгою світової дидактичної думки, камертоном актуальних, дискусійних проблем сучасної педагогічної науки. «Велика дидактика», віднесена фахівцями до першорядних визначних праць Яна Коменського і належить до скарбниці світової педагогічної літератури, була написана автором чеською мовою і 1638 р. перекладена самим Коменським на латинську мову. Вперше цю одну з кращих дидактичних праць великого педагога було опубліковано в Американському виданні педагогічних творів Я. Коменського 1657 р. [11, с. 3].

Через історичні обставини «Велика дидактика» була вилучена із науково-педагогічного процесу і тільки в середині XIX ст. знову зацікавила європейських читачів як класичний твір педагогічної науки. Вивчення її стало у всіх цивілізованих європейських країнах необхідною передумовою педагогічної освіти. Варто наголосити, що «Велика дидактика» як визначна праця славетного педагога дійшла до сучасних дослідників через століття як універсальна енциклопедія методики навчання і виховання. Перекладена на всі мови світу, вона зробила радикальний злам у педагогічній науці і шкільництві.

Я. Коменський уперше в історії педагогічної думки створив логічне вчення про сутність, принципи і загальні методи навчання. Величезною його заслугою є те, що він перший серед педагогів спробував розкрити закономірності навчання і виховання у відповідності з природою людини. Висунута ним ідея природовідповідності виховання була надзвичайно плідною для свого часу і стала основою нової епохи в педагогіці, епохи, яка оголосила війну схоластиці та аскетичним ідеям середньовіччя [10, с. 56]. Саме тому Я. Коменський є загально визнаним засновником дидактики, який залишив людству невичерпну скарбницю яскравих ідей і думок. Він належить до когорти дидактів світового рівня не тільки тому, що з його ім'ям пов'язано виникнення дидактики як теорії освіти і навчання, а ще й тому, що дидактичне вчення чеського педагога зберігає науково-пізнавальне і практичне значення в сучасних умовах.

Важливо акцентувати на тому, що у «Великій дидактиці» Я. Коменський поставив перед собою завдання подати не суб'єктивний виклад своїх поглядів, а «старанно обдуману», тобто науково обґрунтовану теорію навчання. В її основу покладено універсальну ідею «учити всіх усього». Таким способом, уперше в історії педагогічної думки відбулось оформлення загальної дидактики на відміну від окремої дидактики і методик викладання окремих предметів. Доцільно зазначити й про те, що у своїй праці Ян Коменський значно розширює межі дидактики, залучаючи до наукового аналізу всі сторони і чинники педагогічного процесу. Зауважимо, що вивчення дидактичних творів Коменського переконує нас у тому, що термін «дидактика» автор застосовує у більш широкому сенсі, ніж прийнято його розуміти у наш час. Так, у «Великій дидактиці» йдеться не лише про навчання, а й про різні види виховання: розумового, морального, фізичного, естетичного. Я. Коменський переконливо показав у своїй фундаментальній праці, що дидактика є важливим елементом педагогічної системи.

Цілком закономірно, що у «Великій дидактиці», яка складається із 33 розділів, чеський педагог докладно розглядає загально педагогічні проблеми, систему освіти, моральне виховання, дидактику, школознавство, тобто всі ті основні питання, які стосуються виховання, освіти і навчання шкільної молоді. Сучасні дослідники дають більш поглиблене, конкретизоване і певною мірою модернізоване відповідно до тенденцій розвитку педагогічної науки, її парадигми визначення дидактики. На їхню думку, дидактика – галузь педагогіки, яка спрямована на вивчення і розкриття теоретичних основ організації процесу навчання (закономірностей, принципів, методів, форм навчання), а також на пошук і розроблення нових принципів, стратегій, методик, технологій і систем навчання [4, с. 33–34].

Варто зазначити, що у «Великій дидактиці» Я. А. Коменський усебічно проаналізував зміст і сенс процесу навчання, розкрив його гносеологічні та психологічні основи. Керуючись вступною частиною педагогічної праці, можна дійти висновку, що в поясненні Я. Коменського навчання є єдиним, цілісним процесом передавання знань учителем учням та осмислення і засвоєння цих знань останніми. Для Я. Коменського навчання є шляхом до збагачення розуму знанням основ наук.

Досить актуальними в сучасних умовах розвитку дидактики є педагогічні погляди чеського вченого на завдання, принципи і цілі навчально-виховного процесу. Вже у самій назві «Велика дидактика» Я. Коменський визначає мету навчання, наголошуючи, що навчання потрібно організувати так, щоб людина вже в молоді роки могла успішно, легко, найкоротшим шляхом і ґрунтовно засвоїти все необхідне для життя. Відповідно до цього чеський педагог окреслив та обґрунтував чотири основні загальні вимоги, яким повинно відповідати навчання: 1) успішність;

2) легкість; 3) ґрунтовність; 4) швидкість (найкоротший шлях навчання) [7, с. 220].

Розкриваючи сутність «універсального мистецтва» «Великої дидактики», Я. Коменський акцентує, що навчати з певним успіхом означає так, щоб «неуспіху бути не могло; навчати швидко, щоб ні тим, хто навчає, ні тим, хто вчиться, не було обтяження чи нудоти, щоб навчання йшло швидше, з найбільшим задоволенням для тієї і другої сторони; навчати ґрунтовно, не поверхово і, отже, не для форми, але ведучи учнів вперед до істинної науки, добрих норів і глибокого благочестя» [11, с. 43]. Очевидно, що лейтмотивом дидактичного підходу Я. Коменського до педагогічного процесу є його узагальнена ідея про те, що учити всього потрібно «коротко, приємно, ґрунтовно» [11, с. 33]. Важливо звернути увагу й на те, що на основі ідеї природовідповідності Ян Амос Коменський розвиває ідею «природного методу», який для Коменського є основоположним принципом ґрунтового, швидкого, послідовного і легкого навчання. На думку Д. Лордкіпанідзе, ці ідеї у свій час були такими ж прогресивними у педагогіці, як досвід Ф. Бекона в природознавстві [6, с. 10].

Одне з чільних місць у дидактичному вченні Я. Коменського посідає питання про загальні принципи навчання. Ним розроблена система дидактичних принципів, з якої, немов з животворного джерела, випливає багато важливих положень і сучасної дидактики. Я. Коменський вимагав, щоб навчання було свідомим, послідовним, доступним, наочним, ґрунтовним, щоб протікало швидко і в точно визначені терміни. Керуючись цими основними принципами, він сформулював чимало дидактичних правил, яких має дотримуватись педагог. Ці правила, більшість з яких не втратили свого значення й до сьогодні, свідчать про глибокий, творчий аналіз Я. Коменським основних положень нової дидактики.

Будучи сенсуалістом, чеський педагог у навчанні головну роль надавав чуттєвим сприйняттям. Керуючись ними, він сформулював «золоте правило дидактики» як найважливіший принцип сенсуалістичної педагогіки [8, с. 12]. Я. Коменський у «Великій дидактиці» так визначає сутність, завдання та значення наочності у навчанні: «Нічому не можна навчати, – зазначає він, – спираючись лише на авторитет, а все вивчати за допомогою доказів, що ґрунтуються на почуттях і розумі. Отже, чим більше знання спираються на відчуття, тим воно повніше. Тому, коли ми бажаємо прищепити учням істинне й тверде знання речей, взагалі треба навчати всього через особисте спостереження і чуттєвий доказ» [11, с. 159]. Він наполягає на тому, щоб учні сприймали знання і навколишній світ виключно через власні спостереження. «Тому нехай, – підкреслює чеський педагог, – буде для учнів золотим правилом: все, що тільки можна, давати для сприйняття чуттями, а саме: видиме – для сприйняття зором, чутне – слухом, запахи – нюхом, те, що підлягає смаку – смаком, доступне дотикові – через дотик.

Коли які-небудь предмети відразу можна сприйняти кількома чуттями, нехай вони відразу охоплюються кількома чуттями» [11, с. 159].

Отже, в сучасних умовах модернізації та оновлення різних сегментів системи вітчизняної освіти відповідно до європейських вимог і критеріальних чинників значно актуалізується проблема творчого, конструктивно-критичного осмислення і рецепції фахівцями, теоретиками і практиками навчально-виховного процесу унікальної і багатоманітної педагогічної спадщини Яна Амоса Коменського. Плідні педагогічні, насамперед, методологічно окреслені дидактичні ідеї, хоч і були висловлені чеським ученим у далеку від сьогодення історичну епоху, проте мають бути, на нашу думку, розглядати науково-педагогічною громадськістю України як невід’ємна стратегія формування та розвитку нової української школи, глибокі, системні та перспективні зміни в царині вищої освіти.

1. *Єржабкова Б.* Вплив Яна Амоса Коменського на українську педагогіку // *Визвольний шлях*. 1981. Кн. 9. С. 1112–1117.
2. *Ісаєвич Я.* Ян Амос Коменський і Україна (до 375-річчя з дня народження) // *Укр. іст. журн.* 1967. № 3. С. 129–131.
3. *Кожик Ф.* Ян Амос Коменський. Прага : Орбис, 1980. 88 с.
4. *Козловський Ю. М., Дольнікова Л. В.* Педагогіка : навч. посібник. Львів : Вид-во “Львівська політехніка”, 2018. 232 с.
5. *Красновский А. А.* Ян Амос Коменский. Москва : Учпедгиз, 1953. 323 с.
6. *Лордкипанидзе Д. О.* Дидактика Яна Амоса Коменского. 2-е испр. изд. Москва : Учпедгиз, 1949. 128 с.
7. *Лордкипанидзе Д. О.* Ян Амос Коменский. 2-е изд. [науч. ред. А. И. Пискунов]. Москва : Педагогика, 1970. 440 с.
8. *Мітюров Б. Н.* Ян Амос Коменський [До 300-річчя з дня народження видатного чеського просвітителя]. Київ : Т-во “Знання” УРСР, 1970. 32 с.
9. *Мітюров Б. Н.* Педагогічні ідеї Яна Амоса Коменського на Україні. Київ : Радянська школа, 1971. 108 с.
10. *Мітюров Б. Н.* Педагогічна система Я. А. Коменського // *Радянська школа*. 1970. № 11. С. 55–60.
11. Ян Амос Коменський. Вибрані педагогічні твори. за ред., з біогр. нарисом і примітками проф. А. А. Красновського. Київ : Рад. школа, 1940. Т. 1. 248 с.
12. Ян Амос Коменський. Избранные педагогические сочинения. Под ред. с биогр. очерком и примеч. проф. А. А. Красновского. Москва : Учпедгиз, 1955. 651 с.

13. Я. А. Коменский и современность (К 400-летию со дня рождения): учебн. пособие / В. И. Ананьев, В. А. Михайловский, Л. С. Нечепоренко и др. ; под ред. А. А. Кобенко, ХГУ. Харьков, 1992. 82 с.

14. Я. А. Коменский / И. Д. Чечель (сост. и авт. предисл.). Москва : Издательский дом Шалвы Амонашвили, 1996. 224 с.

15. Ян Амос Коменський і сучасність : матеріали Міжнар. наук. семінару / Р. Мних, В. Кортгаазе (ред.). Дрогобич : Коло, 2005. 128 с.

Стаття: надійшла до редколегії 10.08.2021

доопрацьована 28.08.2021

прийнята до друку 30.08.2021

CREATIVE POTENTIAL OF JAN AMOS KOMENSKY'S UNIVERSAL SCIENTIFIC AND PEDAGOGICAL HERITAGE

Anatolii Pavko, Lyudmyla Kurylo

*National Academy of Management,
Vynytska Str., 10, Kyiv, Ukraine, UA-03151*

The article emphasizes that J. A. Komensky as one of the creators of the modern pedagogical system showed himself in his numerous works as a passionate and consistent supporter of education general democratization. For the first time in the history of world pedagogical thought he created a system of rational and progressive didactics, substantiated the significant influence of native language on training and education. From the standpoint of democracy and humanism, he made a profound and substantiated critical analysis of the entire medieval and scholastic system of education. He thoroughly studied, and according to his social, pedagogical and philosophical outlook critically reworked those valuables that his predecessors and contemporaries accumulated in the theory and practice of education. J. Komensky developed a progressive pedagogical doctrine permeated with the idea of nationality.

On the basis of Komensky's fundamental philosophical and pedagogical work "Great Didactics" the paper analyses the author's contribution to the development of the education theory and practice. It proclaims the exceptional importance of the work, which substantiates a new system of human education based on the carefully learned laws of nature, and addressed to the eternal values. The focus is laid on the scientist's basic innovative approaches, namely to the development of methods, didactic principles, rules of teaching, the provisions of the education system and school studies, etc.

The authors of the article conclude that in modern conditions of modernizing, renewing the various segments of the Ukrainian education system according to the European requirements and criteria the idea of the creative, constructive and critical comprehension and reception of the unique and diverse pedagogical heritage of Jan Amos Komensky by specialists, theorists and practitioners remains relevant.

Keywords: Jan Amos Komensky, "Great Didactics", scientific and pedagogical heritage, European cultural heritage.